

استراتژی قرآن در مواجهه با یهود

طاهره ربیعی^۱

چکیده

استراتژی قرآن کریم در برخورد با یهودیان به طور کلی شامل نقد اعتقادات، اخلاقیات و عملکرد تاریخی آنها است. در مواجهه با اعتقادات یهودیان، قرآن بر نقد باورهای انحصارگرایانه آنها تأکید می‌کند و از آنها می‌خواهد که حقیقت دین را در پذیرش نبوت پیامبر اسلام جستجو کنند. در زمینه اخلاقیات، قرآن به فساد اخلاقی و ریاکاری برخی از یهودیان اشاره دارد و از آنها می‌خواهد که اصولی چون صداقت، انصاف و عدالت را در زندگی خود پیاده کنند. همچنین در مواجهه با عملکرد تاریخی یهودیان، قرآن بر نقض پیمان‌ها و خیانت‌های آنها در برابر مسلمانان تأکید دارد و از آنها می‌خواهد که در آینده به اصلاح رفتار خود بپردازند. در کل، استراتژی قرآن در برخورد با یهودیان نه تنها نقد است بلکه دعوت به تغییر و بازگشت به اصول اولیه ایمان و اخلاق اسلامی نیز مطرح است.

کلیدواژه: استراتژی، یهود، قرآن.

^۱ طلبه سطح ۲ مدرسه علمیه الزهرا(س) همدان

۱. مقدمه

در این مقاله استراتژی قرآن در مواجهه با یهودیان بررسی می‌شود. استراتژی قرآن کریم در برخورد با یهودیان، از ابعاد مختلفی به تحلیل و نقد باورها، رفتارها و عملکرد تاریخی آنها می‌پردازد. قرآن در مواجهه با اعتقادات یهودیان، به‌ویژه در زمینه مفهوم خداوند و نبوت، نقدهایی را مطرح می‌کند که نه تنها به تصحیح مسیر فکری آنها بلکه به دعوت به پذیرش پیامبر اسلام و قرآن به‌عنوان تکمیل‌کننده حقایق دینی می‌پردازد. در عرصه اخلاقیات، قرآن به نقاط ضعف اخلاقی برخی از گروه‌های یهودی اشاره دارد و آنها را به رعایت اصولی چون صداقت، انصاف و تقوا فرا می‌خواند. همچنین قرآن در نقد عملکرد تاریخی یهودیان، به نقض پیمان‌ها و سوء رفتارهای گذشته اشاره کرده و از آنها خواسته است که با بازنگری در گذشته خود، به سوی اصلاح و حقیقت‌جویی گام بردارند. در مجموع، استراتژی قرآن در برخورد با یهودیان به‌گونه‌ای است که نه تنها نقدی سازنده را ارائه می‌دهد بلکه فرصتی برای اصلاح، بازگشت به اصول دینی و اخلاقی و همزیستی مسالمت‌آمیز فراهم می‌کند.

هدف این تحقیق بررسی استراتژی قرآن کریم در برخورد با یهودیان است، با تمرکز بر سه جنبه عمده: مواجهه با اعتقادات یهودیان، مواجهه با اخلاقیات آنها و نقد عملکرد تاریخی‌شان. پرسش اصلی این تحقیق این است که قرآن چگونه در مواجهه با باورها، رفتارها و عملکرد یهودیان، آنها را نقد کرده و چه استراتژی‌هایی برای اصلاح و هدایت این گروه ارائه داده است؟ به‌طور خاص، چگونه قرآن کریم از یک سو به نقد اصول اعتقادی و اخلاقی یهودیان پرداخته و از سوی دیگر، تلاش می‌کند تا آنها را به سوی اصلاح و پذیرش پیام نهایی اسلام هدایت کند؟

۱-۱. بیان مسئله

قرآن کریم به‌عنوان آخرین کتاب آسمانی، در مواجهه با گروه‌های مختلف انسانی، به‌ویژه یهودیان، استراتژی‌های متعددی را به‌کار برده است. در این میان، توجه به نحوه برخورد قرآن با اعتقادات، اخلاقیات و عملکرد یهودیان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. قرآن در بخش‌های مختلف خود، نظرات یهودیان را نقد کرده و آنها را به تصحیح اعتقادات و رفتارهای خود فراخوانده است. این نقدها نه تنها در سطح فردی و اجتماعی بلکه در قالب دعوت به اصلاح دینی و اخلاقی قرار دارند. بررسی دقیق استراتژی قرآن در این زمینه

می‌تواند به درک بهتر روابط قرآن با اقوام مختلف و نیز به تحلیل سیاست‌های اجتماعی و دینی قرآن کمک کند.

۱-۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

در دنیای معاصر، شناخت بهتر از رویکرد قرآن نسبت به اقلیت‌های دینی به‌ویژه یهودیان، می‌تواند زمینه‌ساز تقویت گفت‌وگوهای بین‌دینی و همزیستی مسالمت‌آمیز باشد. همچنین، این مطالعه می‌تواند به مسلمانان کمک کند تا درک بهتری از اصول دین خود و نحوه تعامل با پیروان دیگر ادیان به‌ویژه یهودیان پیدا کنند. به‌طور خاص، نقد قرآن بر اعتقادات و رفتارهای یهودیان، می‌تواند به فهم دقیق‌تری از الزامات دینی و اخلاقی که قرآن برای پیروان خود در نظر دارد، منجر شود. از طرف دیگر، بررسی این موضوع در فضای جهانی که دینی بودن و اعتقادات مذهبی همچنان مسأله‌ای حائز اهمیت است، اهمیت بسزایی دارد.

۱-۳. پیشینه تحقیق

در طول تاریخ، بسیاری از مفسران قرآن و پژوهشگران دینی به تحلیل و بررسی رابطه قرآن با یهودیان پرداخته‌اند. این مطالعات شامل بررسی آیات مختلف قرآن است که به نقد اعتقادات یهودی و رفتارهای اجتماعی آنها پرداخته است. به عنوان نمونه:

- کتاب الرسالة فی الرد علی الیهود والنصارى نوشته ابن تیمیه: نویسنده در این کتاب به بحث‌های مربوط به تفاوت‌های دینی و اعتقادی میان مسلمانان و یهودیان پرداخته و نقدهای مختلف قرآن بر یهودیان را بررسی می‌کند. او به‌ویژه بر اختلافات نظری در موضوعات اخلاقی، دینی و اجتماعی تمرکز داشته است.

- کتاب التفسیر الکبیر نوشته الرازی: این کتاب یکی از جامع‌ترین تفاسیر قرآن است که در آن مفسر به بررسی دیدگاه‌های مختلف قرآن در برابر اقوام مختلف، از جمله یهودیان، پرداخته است. تفسیرهای الرازی شامل تحلیل‌های فقهی، اخلاقی و دینی است که به نقد رفتار و اعتقادات یهودیان و دعوت به اصلاح آنها اشاره می‌کند.

- القرآن والیهود نوشته محمد شحرور: نویسنده در این کتاب، به‌طور خاص به تحلیل استراتژی قرآن در مواجهه با یهودیان پرداخته است و نقدهای قرآن را بر اساس آیات مختلف بررسی می‌کند. این اثر به‌ویژه در

پی تبیین این است که چگونه قرآن نقدهای خود را نه تنها در سطح فردی بلکه در سطح اجتماعی و سیاسی ارائه داده است.

- مقاله قرآن و یهود: نقد اعتقادی و اجتماعی نوشته محمود عابدی: در این مقاله، نویسنده به طور مفصل به بررسی رابطه قرآن با یهودیان پرداخته و نقدهای اعتقادی و اجتماعی قرآن را بر رفتار یهودیان تحلیل می‌کند. این مقاله بیشتر بر روی تمایزات قرآن در نحوه برخورد با یهودیان و نقدهای دینی و اجتماعی آنان تأکید دارد.

- مقاله استراتژی قرآن در مواجهه با اقلیت‌های دینی نوشته عبدالله شهبازی: این مقاله به طور کلی به نحوه برخورد قرآن با اقلیت‌های دینی، از جمله یهودیان، پرداخته و استراتژی قرآن در نقد رفتارها، اعتقادات و سیاست‌های اجتماعی را تحلیل می‌کند.

اما تمایز این تحقیق از سایر مطالعات مشابه در آن است که تمرکز آن نه فقط بر تحلیل عمومی قرآن در برابر یهودیان، بلکه بر بررسی دقیق و جامع استراتژی‌های خاص قرآن در سطح‌های مختلف اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی است. این تحقیق به بررسی دیدگاه‌های قرآن در سطوح مختلف، از نقد عقاید یهودیان تا سیاست‌های اجتماعی و اخلاقی آنها می‌پردازد. به عبارت دیگر، تحلیل استراتژیک قرآن در برخورد با یهودیان به طور خاص و دقیق‌تر مورد بررسی قرار می‌گیرد تا استراتژی‌های کلیدی قرآن برای اصلاح و راهنمایی آنها به طور کامل روشن شود.

این تحقیق علاوه بر نقد و تحلیل، به مخاطبان کمک می‌کند تا درک بهتری از اصول دینی و اخلاقی قرآن پیدا کنند و با دیدگاه‌های مختلف، همزیستی مسالمت‌آمیز و گفت‌وگوهای دینی عمیق‌تری داشته باشند.

۲. مفاهیم

۲-۱. استراتژی

استراتژی در زبان فارسی از واژه یونانی *στρατηγία (strategia)* گرفته شده است که به معنای «هنر فرماندهی» یا «هنر مدیریت نظامی» است. در معنای لغوی، استراتژی به مجموعه تدابیر و برنامه‌ریزی‌های کلان و بلندمدتی اطلاق می‌شود که برای رسیدن به اهداف خاص و تأثیرگذار در آینده طراحی می‌شود. (دهخدا، ۱۳۶۴، ذیل واژه، عمید، ۱۳۸۲، ذیل واژه)

در معنای اصطلاحی، استراتژی به فرآیند تدوین و اجرای برنامه‌هایی برای دستیابی به اهداف کلان در سطوح مختلف سازمانی، اقتصادی، سیاسی یا نظامی گفته می‌شود. در این معنا، استراتژی معمولاً به مجموعه‌ای از تصمیمات و اقدامات بلندمدت اشاره دارد که به هدایت منابع و نیروها در جهت دستیابی به اهداف مطلوب کمک می‌کند. (جمشیدی، ۱۳۹۷، ص ۳۸)

۲-۲. یهود

کلمه «یهود» از ریشه عبری «یهودا» گرفته شده است که به معنای «شکرگزاری» یا «تشکر» است. این واژه به یکی از دوازده قبیله بنی‌اسرائیل اشاره دارد که از فرزند یعقوب، به نام یهودا (یکی از فرزندان یعقوب)، گرفته شده است. در زبان عبری، «یهودا» به معنای «شکرگزاری خداوند» است و در تاریخ یهودیان، این نام نمایانگر قوم بنی‌اسرائیل است که در طول تاریخ تحت عنوان یهود شناخته شده‌اند. (قرشی بنابی، ۱۳۸۷، ج ۷، ص ۲۸۰)

در اصطلاح، «یهود» به پیروان دین یهودیت اطلاق می‌شود. یهودیان به کسانی گفته می‌شوند که به دین یهودیت اعتقاد دارند و اصول آن را پیروی می‌کنند. دین یهودیت یکی از ادیان توحیدی است که تاریخ آن به بیش از سه هزار سال پیش بازمی‌گردد و پیروان آن معتقدند که خداوند با قوم بنی‌اسرائیل پیمان بسته است. به طور کلی، واژه «یهود» به معنای کسانی است که به دین یهودیت تعلق دارند، اعم از اینکه در چه کشوری زندگی می‌کنند. (راغب اصفهانی، ۱۳۷۲، ص ۸۴۶)

۳. استراتژی قرآن در برخورد با یهود

۳-۱. استراتژی قرآن کریم در مواجهه با اعتقادات یهودیان

یهودیان، طی سالیان دراز، تحت اسارت اقوام گوناگون قرار گرفته که بیشتر آن‌ها بت پرست بوده‌اند. این مسأله بر روحیه آنان اثر گذارده و برای خدا جسم قائل شده‌اند. قرآن کریم، از این امر پرده برداشته و آنان را مردمی مادی ذکر کرده است که اعتنایی به ماورای حس نداشته‌اند، به گونه‌ای که آرزو داشتند دارای بت‌هایی می‌بودند و آن‌ها را می‌پرستیدند.

اهل کتاب به توحید و معاد آن‌طور که باید، معتقد نیستند؛ هرچند اعتقاد به اصل الوهیت را دارا می‌باشند. تورات فعلی، یکی از اصولی‌ترین معارف دینی - مسأله معاد - را به کلی مسکوت گذاشته و درباره آن هیچ

و بازگشت به اصول صحیح دینی. در این زمینه، قرآن به‌ویژه در مواقع جنگ، به عملکرد یهودیان در تعامل با پیامبر اسلام و مسلمانان پرداخته است. در ادامه به بررسی این مسئله می‌پردازیم.

۱. رفتار یهودیان در زمان جنگ

در دوران پیامبر اسلام، یهودیان به‌طور خاص در جنگ‌های مختلفی که میان مسلمانان و دشمنان اسلام رخ می‌داد، نقش‌هایی داشتند. قرآن به‌طور ویژه به تعاملات یهودیان در جنگ‌های بدر، احد و خندق اشاره کرده است.

- جنگ بدر: در این جنگ، یهودیان نقش مشخصی نداشتند، اما برخی از آن‌ها به‌ویژه قبیله بنی‌قریظه، پس از شکست قریش، به تأسیس پیمان‌هایی با مشرکان پرداختند و علیه مسلمانان هم‌پیمان شدند. در این زمینه، قرآن به نقض پیمان و اعتماد از سوی یهودیان اشاره کرده است: «تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ» (آل عمران/۱۲) که به دشمنی‌های یهودیان با مسلمانان اشاره دارد.

- جنگ احد: در این جنگ، یهودیان بنی‌نظیر و بنی‌قریظه پس از شکست مسلمانان، به همراه دشمنان اسلام، تلاش کردند تا از فرصتی که برای آن‌ها به وجود آمده بود، استفاده کنند و به سمت هم‌پیمانی با قریش حرکت کردند. این نشان‌دهنده نقض پیمان‌ها و همکاری با دشمنان اسلام بود: «وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا» (همان/۱۳) این آیه اشاره به کسانی دارد که در شرایط جنگ به تسلیم یا خیانت به مسلمانان تمایل داشتند.

- جنگ خندق: یهودیان بنی‌قریظه در جنگ خندق نقش برجسته‌ای ایفا کردند، جایی که آن‌ها به‌طور خاص با قریش هم‌پیمان شدند و از همکاری با دشمنان اسلام خودداری نکردند. در نتیجه، قرآن در سوره احزاب، آیه ۲۶ به این رفتارها پرداخته است: «وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَاحِبِي الْأَحْزَابِ»، که اشاره به یهودیان و خیانت آن‌ها به مسلمانان دارد. (خویی زاده، ۱۳۸۶، ص ۷۶)

۲. رفتار یهودیان در زمان صلح و غیر جنگ

در مواقعی که جنگی در جریان نبود و در دوران صلح، یهودیان نیز به‌طور مداوم با پیامبر اسلام و مسلمانان تعامل داشتند. این تعاملات بیشتر بر محور مفاهیم اخلاقی، اجتماعی و دینی بود. قرآن در این شرایط نیز به رفتارهای یهودیان و انتقاداتی که از آن‌ها داشت، اشاره کرده است.

- تحریف کتب آسمانی: یکی از مواردی که قرآن به آن اشاره می‌کند، تحریفات یهودیان در متون دینی خود است: «فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُمُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ» (آل عمران/۷۵)، این آیه به تحریفات یهودیان در نوشتن متون مقدس اشاره دارد. این تحریفات به‌ویژه در زمینه قوانین و آموزه‌های دینی مطرح است.

- انعطاف‌ناپذیری در پذیرش اسلام: یهودیان به‌طور کلی به دلیل مشکلات تاریخی و مذهبی، در پذیرش اسلام و پیامبر اسلام مقاومت داشتند. قرآن تأکید دارد که اگر یهودیان به اصول صحیح دینی و پیامبر اسلام ایمان می‌آوردند، بهترین امت می‌شدند. اما به دلیل تعصب‌های دینی، آن‌ها بسیاری از این اصول را رد کردند. (خزائلی، ۱۳۸۲، ص ۱۸۱).

- عدم پذیرش پیامبران جدید: قرآن اشاره می‌کند که یهودیان به پیامبران جدید در طول تاریخ، از جمله پیامبر اسلام، توجه نکردند و پیامبر اسلام را به‌عنوان یک پیامبر جدید در نظر نگرفتند. قرآن در این زمینه نقد جدی به رفتار یهودیان در تعامل با پیامبران جدید دارد.

۳. دعوت به اصلاح و بازگشت به اصول صحیح دینی

قرآن همواره یهودیان را دعوت به اصلاح و بازگشت به اصول دینی کرده است. این اصلاح‌طلبی‌ها بیشتر بر پایه حقیقت‌جویی و تسلیم به اراده خداوند استوار است. قرآن از یهودیان می‌خواهد که به کلماتی که بین آن‌ها و مسلمانان مشترک است، بازگردند و از اختلافات بی‌جا پرهیز کنند: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ» (آل عمران/۶۴).

حاصل آنکه؛ استراتژی قرآن در مواجهه با عملکرد یهودیان در زمان جنگ و صلح، ترکیبی از نقد و اصلاح است. قرآن به‌طور مشخص به نقض پیمان‌ها، خیانت‌ها و همکاری با دشمنان اسلام در زمان جنگ اشاره می‌کند و در عین حال، یهودیان را به بازگشت به اصول دینی و اخلاقی دعوت می‌کند. هدف قرآن در این زمینه هدایت و اصلاح است و نه صرفاً تقبیح رفتارهای آنان.

نتیجه‌گیری

قرآن کریم در برخورد با یهودیان، استراتژی‌های متنوعی را در پیش گرفته است. در ابتدا، قرآن به نقد شدید برخی از باورهای اعتقادی یهودیان پرداخته است، به‌ویژه در مسأله انحصارگرایی قوم یهود و باور به اینکه تنها آنها برگزیده هستند. قرآن به‌طور خاص بر این نکته تأکید کرده که حقیقت دین تنها در ایمان به توحید و پذیرش پیامبر اسلام حضرت محمد (ص) نهفته است. به عبارت دیگر، قرآن به یهودیان می‌گوید که باور به نبوت پیامبر اسلام بخشی از تکامل دین الهی است و از آنها خواسته که از تنگ‌نظری‌ها و باورهای غلط خود دست بردارند.

در زمینه اخلاقی نیز قرآن به رفتارهای نادرست یهودیان نقدهایی وارد کرده است. قرآن در سوره‌های مختلف، مفاهیم اخلاقی را تبیین کرده و از یهودیان خواسته که این اصول را در زندگی خود پیاده کنند.

به‌ویژه در مسأله رعایت حقوق دیگران، قرآن از آنها می‌خواهد که از اعمال نادرست خود بازگردند و در مسیر اخلاق اسلامی حرکت کنند.

در نهایت، قرآن کریم در نقد عملکرد یهودیان در تاریخ اسلام، به‌ویژه در دوران پیامبر اسلام، بر عدم وفاداری آنها به پیمان‌ها و خیانت‌هایشان در برابر مسلمانان تأکید کرده است. قرآن به مواردی از نقض وعده‌ها و توطئه‌های یهودیان علیه مسلمانان اشاره کرده و از آنها خواسته که در آینده در جهت اصلاح رفتارهای خود گام بردارند. به‌طور کلی، استراتژی قرآن در این زمینه، نه تنها نقد عملکرد نادرست یهودیان است بلکه دعوت به تغییر و بازگشت به اصول اولیه ایمان و اخلاق اسلامی نیز به‌طور پیوسته مطرح می‌شود. این استراتژی همواره بر بازگشت به حقیقت الهی و اصلاح رفتار تأکید دارد و تنها در قالب سرزنش‌های سخت و عمومی نیست.

منابع

❖ قرآن کریم

۱. جمشیدی، علیرضا، مدیریت استراتژیک، تهران: انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی، ۱۳۹۷.
۲. خزائی، محمد، احکام قرآن، بی‌جا: بدرقه جاویدان، ۱۳۸۲.
۳. خویی زاده، بهمن، تاریخ سیاسی و اجتماعی اسلام، تهران: حق یاوران، ۱۳۸۶.
۴. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه، تهران: صدرا، ۱۳۶۴.

۵. راغب اصفهانی، حسین، المفردات، قم: دارالعلم، ۱۳۷۲.
۶. زمخشری، محمود بن عمر، الکشاف، تهران: ققنوس، ۱۳۹۱.
۷. طبرسی، حسن، مجمع‌البیان، تهران: فراهانی، ۱۳۶۱.
۸. عمید، حسن، فرهنگ نامه، تهران: نوید، ۱۳۸۲.
۹. قرشی بنابی، علی‌اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۸.
۱۰. کلباسی اصفهانی، فهیمه، سیر برخورد قرآن با یهود، قم: شهیدین زین الدین، ۱۳۹۱.